

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

# روانشناسی عمومی

تألیف :

دکتر غلامحسین انتصار فومنی

دکتر جواد صالحی

دکتر علیرضا کاکاوند

انتشارات سرافراز

چاپ اول - ۱۳۸۴

انتصار فومنی ، غلامحسین، ۱۳۳۷-

روانشناسی عمومی / تألیف غلامحسین انتصار فومنی، جواد صالحی،

علیرضا کاکاوند. - - - کرج: سرافراز، ۱۳۸۴.

۳۵۶ص: جدول ، نمودار.

شابک: ۷-۰۷-۸۷۷۰-۹۶۴ ۳۵۰۰۰ ریال ISBN: 964-8770-07-7

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

واژه‌نامه

۱. روانشناسی. الف. صالحی ، جواد ، - . ب . کاکاوند، علیرضا. ج . عنوان.

۱۵۰

BF ۱۲۸/ف۱۷۶

۸۴-۱۷۱۴۸م

کتابخانه ملی ایران

**سرافراز**

نشر سرافراز

- ◀ نام کتاب: روانشناسی عمومی
- ◀ تألیف: دکتر غلامحسین انتصار فومنی - دکتر جواد صالحی - دکتر علیرضا کاکاوند
- ◀ ناشر: سرافراز
- ◀ نوبت چاپ: اول - ۱۳۸۴
- ◀ چاپ: پایا کرج
- ◀ لیتوگرافی: باختر
- ◀ شمارگان: ۲۰۰۰ جلد
- ◀ تعداد صفحات: ۳۵۸ صفحه
- ◀ قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال
- ◀ شابک ۷-۰۷-۸۷۷۰-۹۶۴
- ◀ ISBN 964-8770-07-7

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است .

مرکز پخش: فروشگاه بزرگ کتاب دانشگاهی خوارزمی

کرج - رجائی شهر - بلوار مؤذن شرقی - پلاک ۳۲ تلفن : ۴۴۲۱۵۹۵

## فهرست مطالب

| صفحه | عنوان                                                   |
|------|---------------------------------------------------------|
|      | پیشگفتار                                                |
|      | فصل اول : علم روان شناسی (تألیف: دکتر جواد صالحی)       |
| ۱۳   | که روان شناسی چیست ؟                                    |
| ۱۵   | که اهداف روان شناسی                                     |
| ۱۶   | که تاریخچه روان شناسی                                   |
| ۲۷   | که حوزه های روان شناسی                                  |
|      | فصل دوم: روش شناسی و آمار (تألیف : دکتر علیرضا کاکاوند) |
| ۳۳   | که روش آزمایشی                                          |
| ۳۵   | که تعاریف                                               |
| ۳۶   | که فرضیه                                                |
| ۳۶   | که گروه های آزمایش و کنترل                              |
| ۳۷   | که متغیرهای مستقل و وابسته                              |

|    |                                  |
|----|----------------------------------|
| ۳۸ | متغیرهای مزاحم و آمیخته          |
| ۳۹ | نمونه‌گیری                       |
| ۳۹ | روش‌های مطالعه در روان‌شناسی رشد |
| ۴۱ | سایر روش‌های پژوهش روان‌شناختی   |
| ۴۶ | آمار                             |

### فصل سوم: روان‌شناسی رشد (تألیف: دکتر علیرضا کاکاوند)

|    |                                    |
|----|------------------------------------|
| ۵۴ | مقدمه                              |
| ۵۴ | طبیعت یا تربیت                     |
| ۵۵ | پیوستگی یا مراحل                   |
| ۵۶ | نظریه‌های روان‌شناسی رشد           |
| ۷۲ | رشد قبل از تولد                    |
| ۷۵ | رشد بعد از تولد                    |
| ۸۶ | نوجوانی                            |
| ۸۷ | تغییرات زیستی در نوجوانی           |
| ۸۸ | بلوغ و تصویر بدنی                  |
| ۸۸ | تغییرات تفکر در نوجوانی            |
| ۸۹ | تغییرات شناختی-اجتماعی در نوجوانان |
| ۹۲ | رشد خود                            |

### فصل چهارم: احساس و ادراک (دکتر غلامحسین انتصار فومنی)

|     |                  |
|-----|------------------|
| ۹۵  | مقدمه            |
| ۹۶  | نظریه تشخیص پیام |
| ۹۸  | حس بینایی        |
| ۱۰۰ | سازگاری حسی      |
| ۱۰۱ | شنوایی           |
| ۱۰۳ | حواس پوستی       |
| ۱۰۶ | ادراک            |
| ۱۱۱ | هوشیاری          |

### فصل پنجم: انگیزش (دکتر جواد صالحی)

|     |       |
|-----|-------|
| ۱۱۴ | مقدمه |
|-----|-------|

|     |                                           |
|-----|-------------------------------------------|
| ۱۱۵ | که مفاهیم پایه در بحث انگیزش .....        |
| ۱۲۶ | که نظریه‌های کاهش تنش .....               |
| ۱۳۹ | که زیست‌شناسی و روان‌شناسی پرخاشگری ..... |
| ۱۴۴ | که نظریه‌های حالت بهینه .....             |
| ۱۴۸ | که نظریه‌های انگیزش درونی .....           |
| ۱۵۰ | که انگیزه‌های اکتسابی .....               |

### فصل ششم: هیجان (دکتر جواد صالحی)

|     |                                              |
|-----|----------------------------------------------|
| ۱۶۰ | که ماهیت هیجان .....                         |
| ۱۶۵ | که فیزیولوژی هیجان .....                     |
| ۱۶۸ | که رفتار بیانگر .....                        |
| ۱۷۱ | که نظریه‌های کلاسیک هیجان .....              |
| ۱۸۲ | که شناخت یا هیجان کدامیک ابتدا می‌آید؟ ..... |

### فصل هفتم: هوش (دکتر غلامحسین انتصار فومنی)

|     |                                                 |
|-----|-------------------------------------------------|
| ۱۸۹ | که مقدمه .....                                  |
| ۱۹۰ | که تاریخچه پیدایش تست‌های هوشی و انواع آن ..... |
| ۱۹۴ | که روش‌های ارزیابی نتایج آزمونهای هوشی .....    |
| ۱۹۴ | که علل اختلاف نظر در تعریف هوش .....            |
| ۱۹۵ | که تعاریف هوش .....                             |
| ۱۹۶ | که عوامل مؤثر در هوش .....                      |
| ۱۹۷ | که نظریه‌های هوشی .....                         |
| ۲۰۲ | که یادگیری و هوش .....                          |
| ۲۰۷ | که ویژگی‌های آزمون هوشی .....                   |

### فصل هشتم: یادگیری (دکتر غلامحسین انتصار فومنی)

|     |                                            |
|-----|--------------------------------------------|
| ۲۱۱ | که رفتارهای بازتابی، غریزی و اکتسابی ..... |
| ۲۱۲ | که ویژگی‌های تعریف یادگیری .....           |
| ۲۱۳ | که شرطی‌سازی کلاسیک .....                  |
| ۲۱۹ | که یادگیری آزمایش و خطا .....              |
| ۲۲۱ | که شرطی‌سازی کنش‌گر .....                  |
| ۲۲۷ | که یادگیری گشتالت .....                    |

۲۲۸ ..... یادگیری پنهان

۲۲۹ ..... یادگیری اجتماعی

### فصل نهم: حافظه و فراموشی (دکتر غلامحسین انتصار فومنی)

۲۳۳ ..... مقدمه

۲۳۴ ..... مراحل حافظه

۲۳۴ ..... انواع حافظه

۲۳۸ ..... فراموشی

۲۳۸ ..... علل فراموشی

۲۴۰ ..... روش‌های یادگیری

### فصل دهم: آسیب‌شناسی روانی کودکان و نوجوانی (دکتر علیرضا کاکاوند)

۲۴۳ ..... مقدمه

۲۴۵ ..... رشد بهنجار

۲۵۰ ..... آسیب‌شناسی روان رشدی

۲۵۲ ..... عوامل خطر ساز و پیشگیری

۲۵۳ ..... اثر عوامل زیست‌شناختی بر اختلال‌های روانی

۲۵۴ ..... عوامل خطر ساز روانی-اجتماعی

۲۵۵ ..... عوامل خطر ساز ژنتیک و خانواده

۲۵۶ ..... اثرات افسردگی والدینی

۲۵۷ ..... رویدادهای فشارزای زندگی

۲۵۷ ..... بدرفتاری با کودکان

۲۵۸ ..... اختلال‌های روانی در کودکان

۲۵۹ ..... طبقه‌بندی‌های عمومی در مورد اختلال‌های روانی

۲۶۴ ..... ناتوانی رشدی

### فصل یازدهم: آسیب‌شناسی روانی بزرگسالی (دکتر علیرضا کاکاوند)

۲۸۳ ..... مقدمه

۲۸۴ ..... نشانه‌های بیماری روانی

۲۹۱ ..... تشخیص بیماری‌های روانی

۲۹۳ ..... اختلال‌های گسستی

|     |                              |
|-----|------------------------------|
| ۲۹۴ | اختلال‌های جسمانی شکل        |
| ۲۹۵ | اختلال‌های شخصیت             |
| ۲۹۸ | همه‌گیرشناسی بیماریهای روانی |
| ۳۰۰ | نظریه‌های آسیب‌شناسی روانی   |

### فصل دوازدهم: روان‌شناسی بالینی (دکتر علیرضا کاکاوند)

|     |                                 |
|-----|---------------------------------|
| ۳۲۱ | مقدمه                           |
| ۳۲۲ | درمان‌های زیست-پزشکی            |
| ۳۲۶ | درمانهای روان‌پویایی            |
| ۳۲۸ | درمان رفتاری                    |
| ۳۳۴ | درمان رفتاری-شناختی             |
| ۳۳۵ | درمانهای انسانگرایی-اصالت‌وجودی |
| ۳۳۶ | درمان گشتالتی                   |
| ۳۳۷ | گروه درمانی                     |
| ۳۳۷ | خانواده درمانی                  |
| ۳۳۸ | مداخله در بحران                 |

### فصل سیزدهم: روان‌شناسی مشاوره (دکتر غلامحسین انتصار فومنی)

|     |                                 |
|-----|---------------------------------|
| ۳۴۱ | مقدمه                           |
| ۳۴۱ | ضرورت روان‌شناسی مشاوره         |
| ۳۴۲ | تاریخچه روان‌شناسی مشاوره       |
| ۳۴۳ | راهنمایی                        |
| ۳۴۷ | تفاوت راهنمایی با مشاوره        |
| ۳۴۷ | تفاوت مشاوره با روان‌درمانی     |
| ۳۴۸ | وجه اشتراک مشاوره و روان‌درمانی |
| ۳۴۹ | راهنمایی و مشاوره سازشی         |
| ۳۵۰ | راهنمایی و مشاوره خانوادگی      |
| ۳۵۰ | روش‌های مشاوره                  |

|     |       |
|-----|-------|
| ۳۵۳ | منابع |
|-----|-------|

## پیشگفتار

---

تألیف هر کتاب درسی دشواریهای ویژه‌ای در برابر مؤلفان قرار می‌دهد: دانشجویانی که علایق و استعدادهای مختلف دارند، جایگاه کنونی اندیشه‌ها و یافته‌های علمی که باید به روشنی توضیح داده شود، و استانداردهایی که باید در تألیف کتب درسی رعایت شوند. اینها مسائلی بود که ما در تألیف کتاب روانشناسی عمومی با آن رویارو بودیم.

یکی از اهداف مؤلفان از تألیف کتاب حاضر ارائه یک رویکرد جامع و یکپارچه به کل روانشناسی بوده بدون آنکه هیچکدام از مبانی زیست‌شناختی، روانی-اجتماعی، و شناختی آن از قلم افتاده باشد. برای دستیابی به این هدف ما ناچار بودیم ابتدا مفاهیم اساسی روانشناسی را به زبانی قابل فهم به خواننده منتقل سازیم، بدین ترتیب به سکوی پرش اولیه‌ای می‌رسیم که می‌توان برای دستیابی به مفاهیم پیچیده‌تر روانشناسی آن را مبنای حرکت قرار داد، برای مثال، در فصول اول و دوم اقدام به تعریف مفاهیم بنیادی اصلی حوزه کلی روانشناسی و شیوه پژوهش در آن نموده‌ایم. این اطلاعات در فصلهای بعدی برای توضیح مفاهیم پیچیده‌تری همچون انگیزش، هیجان و اختلالات رفتاری مورد استفاده قرار گرفته‌اند، و حتی در صورت لزوم، مجدداً یادآوری شده‌اند. از آنجا که دانشجویان



دوره‌های لیسانس در مدت زمانی نسبتاً کوتاه در معرض اطلاعات بسیار زیادی قرار می‌گیرند، که گاهی باعث سردرگمی آنان می‌شود، ما در سراسر این کتاب سعی کرده‌ایم نشان دهیم چگونه مفاهیم و موضوعات ظاهراً جدا از هم با یکدیگر در ارتباطند و یک کل یکپارچه به نام روانشناسی را تشکیل می‌دهند.

هدف دیگر ما از تألیف این کتاب تأکید بر این واقعیت مهم بود که روانشناسی به عنوان یک نظام علمی کاملاً پویا از متفکرانی تشکیل شده که دائماً تلاش می‌کنند ابعاد مختلف رفتار و تجربه انسانی را تبیین کنند. هر چند ممکن است گاهی با هم توافق نداشته باشند اما سؤالات مهمی را مطرح کرده سعی می‌کنند به شیوه علمی به آنها پاسخ دهند. در مورد بسیاری از موضوعات مطرح دیدگاههای مختلف روانشناسان را طرح کرده‌ایم و سعی نموده‌ایم ارزش هر دیدگاه را به خوبی روشن سازیم. برای مثال، در فصل مربوط به روانشناسی رشد نقشی را که هر کدام از دو عامل وراثت و محیط در روند رشد بازی می‌کنند مورد بحث قرار داده‌ایم. یا، در فصل مربوط به هیجان مباحثه بسیار مهم و تاریخی جاری بین رابرت زایونک و ریچارد لازاروس در مورد تقدم و تأخر ارزیابی شناختی یا احساس ذهنی به هنگام تجربه هیجانی را به طور مفصل مطرح کرده‌ایم.

هدف سوم ما نیز منعکس‌کننده پویایی روانشناسی است. شاید این سؤال مطرح شود که علیرغم وجود چندین کتاب روانشناسی عمومی خوب در بازار کتاب ایران ضرورت توجیه‌کننده کتاب حاضر کدام است. با وجود کتب متعدد موجود در بازار باید اذعان نمود که تعداد کتب جامع و دارای ارزش علمی که شایستگی کسب عنوان کتاب درسی دانشگاهی در حوزه روانشناسی عمومی را داشته باشند به زحمت به تعداد انگشتان یک دست می‌رسند، مهمترین و شاخص‌ترین نمونه اینگونه کتب، کتاب زمینه روانشناسی هیلگارد، تألیف اتکینسون و همکاران، ترجمه مرحوم دکتر محمد تقی براهنی و همکاران است. از زمان آخرین ویرایش متن فارسی این کتاب (که البته این ویرایش فقط بر روی جلد اول صورت گرفته) حدود شش سال می‌گذرد، در این مدت پژوهشهای دوران ساز جدیدی در حوزه روانشناسی صورت گرفته، کشفیات جدیدی به عمل آمده، نتایج جدیدی گرفته شده، نظریات تازه‌ای مطرح شده و نیازهای جامعه دانشجویی روانشناسی ایران نیز متحول شده است. بنابراین ضرورت کامل دارد که هر از چند سال کتب معتبر موجود مورد تجدید نظر و به روزرسانی قرار گیرند، یا ترجیحاً کتب جدیدی در این زمینه توسط متخصصان درگیر در جریان پیشرفتهای علمی روز جهان تألیف شود. در کتاب حاضر

علیرغم حجم نه چندان زياد آن، تأليف هر کدام از فصول بر عهده همکاري قرار گرفته که خود در زمينه مورد نظر سالها سابقه تدريس و تحقيق دارند. بر اين اساس، تأليف فصول احساس و ادراک، هوش، يادگيري، حافظه و فراموشي و روانشناسي مشاوره بر عهده آقاي دکتر انتصارفومني، فصول روش شناسي و آمار، روانشناسي رشد، آسيب شناسي رواني کودکي و نوجواني، آسيب شناسي رواني بزرگسالي و روانشناسي باليني بر عهده دکتر کاکاوند و فصول علم روانشناسي، انگيزش و هيجان بر عهده دکتر صالحی قرار گرفته تا هر فصل به درستي منعکس کننده مسائل اساسي و آخرين تحولات حوزه خود باشد. علاوه بر اين، سرکار خانم نظري، جناب آقاي سلامت، جناب آقاي ناظري و جناب آقاي خطيبي نيز که خود داراي سايلان دراز تجربه تدريس دروس مختلف روانشناسي، بويژه روانشناسي عمومي در دانشگاهها هستند زحمت ويرايش علمي کتاب را تقبل نموده اند.

علیرغم تلاش فراوان مؤلفان و ويراستاران براي زدودن اشتباهات کتاب، هنوز احتمال وجود اشتباه در آن وجود دارد. بنا بر اين از خوانندگان عزيز، بويژه همکاران دانشگاهي و دانشجويان محترم خواهشمنديم نظرات اصلاحي خود را از طريق آدرس [www.Sarafraz\\_Publication@yahoo.com](mailto:www.Sarafraz_Publication@yahoo.com) به اطلاع مؤلفان برسانند. باشد که اين کتاب نيز همانند ديگر تأليفات مؤلفين مورد توجه جامعه دانشگاهي قرار گرفته، با همکاري کليه عزيزان زمينه ظهور کتاب ارزشمند ديگري در حوزه روانشناسي عمومي در ايران فراهم شود. در پايان مؤلفان بر خود لازم مي دانند از زحمات کليه عزيزاني که آنها را در اين راه ياري کرده اند بويژه سرکار خانم فاطمه نظري، جناب آقاي محمد کاظم سلامت، جناب آقاي مهدي ناظري و جناب آقاي امير خطيبي به خاطر نقشي که در کيفيت علمي کتاب داشته اند قدرداني و سپاسگزاري کند. مسئولان محترم انتشارات سرافراز نيز به خاطر تمام زحماتي که در راه انتشار کتاب متحمل شده اند بويژه جناب آقاي حسن سرافراز که تمام متن کتاب را با دقت فراوان مطالعه و تصحيح کرده اند، شايسته صميمانه ترين تشکر و قدرداني ها هستند.

دکتر غلامسحين انتصارفومني

دکتر جواد صالحی

دکتر علیرضا کاکاوند